

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2018 m. birželio 7 d.¹

Byla C-571/16

Nikolay Kantarev

(*Administrativen sad – Varna* (Varnos administracinis teismas, Bulgarija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Direktyva 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų – Sprendimas, kad indėlis negrąžinamas – Valstybės narės atsakomybė už žalą, padarytą pažeidus Sąjungos teisę – Teisių gynimo priemonės“

I. Įvadas

1. Tik kilus bankų ir finansų krizei, kuri nuo 2007 m. išplito po visą pasaulį, daugelis indėlininkų sužinojo, kad ES valstybėse narėse esančiose veiklos licencijas gavusiose kredito įstaigose jų indėliai yra apdrausti iki 100 000 EUR sumos. Ši indėlių draudimo sistema, priėmus Direktyvą 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų², Europoje buvo sukurta dar 1994 m.³: siekdamas sukurti bankininkystės paslaugų vidaus rinką Europos teisės aktų leidėjas 1993 m. sausio 1 d. suderino konkurencijos sąlygas ir, be kita ko, nurodė, kad „būtina užtikrinti suderintą minimalų indėlių apsaugos lygį neatsižvelgiant į tai, kurioje Bendrijos vietoje jie yra laikomi“⁴.

2. Dar 1994 m. direktyva buvo siekiama dviejų tikslų, t. y. ne tik apsaugoti indėlininkus, bet ir užtikrinti bankų sistemos stabilumą. Šie abu tikslai yra glaudžiai susiję. Iš tiesų didelis pavojus bankų sistemai kyla todėl, kad visi indėlininkai (nesvarbu, ar dėl gandų, ar dėl patikimos informacijos) vienu metu atsiima indėlius, nes „joks bankas <...> neturi pakankamai likvidžių lėšų, kad galėtų iš karto grąžinti visus indėlius ar didelę jų dalį“⁵. Taigi svarbiausia neleisti įvykti „bankų apgulčiai“ suteikiant indėlininkams garantiją, kad jų indėliai yra saugūs.

3. Šioje byloje, vienam Bulgarijos bankui kilus likvidumo problemų, indėlių garantijų sistema pareiškėjui pagrindinėje byloje išmokėjo visą pagal Direktyvą 94/19 apdraustą sumą. Vis dėlto pareiškėjas laikosi nuomonės, kad suma buvo išmokėta pavėluotai. Jis maždaug šešis mėnesius negalėjo disponuoti savo indėliais. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme jis pareiškė, kad buvo pažeista ES teisė.

¹ Originalo kalba: vokiečių.

² 1994 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl indėlių garantijų sistemų (OL L 135, 1994, p. 5; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 2 t., p. 252).

³ Tiesa, apdrausta suma iš pradžių buvo mažesnė. Nuo 2009 m. ji palaipsniui buvo didinama nuo 20 000 ECU iki 100 000 EUR (2009 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/14/EB, iš dalies keičianti Direktyvos 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų nuostatas dėl kompensacijų lygio ir išmokėjimo termino (OL L 68, 2009, p. 3)).

⁴ Žr. Direktyvos 94/19 antrą konstatuojamąją dalį.

⁵ 2010 m. liepos 12 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl indėlių garantijų sistemų [nauja redakcija], KOM(2010)368 galutinis.

4. Pareiškėjo teigimu, Direktyva 94/19 buvo netinkamai perkelta į Bulgarijos teisę ir netinkamai pritaikyta: sprendimas, kad indėlis negražinamas, kurį priėmus pradeda veikti indėlių garantijų sistema, buvo susietas su leidimo verstis bankine veikla panaikinimu, nors direktyvoje šiam sprendimui buvo numatytas konkretus terminas, nesusietas su leidimo panaikinimu.

5. Net jei atitinkama nacionalinė teisė (joje sprendimas, kad indėlis negražinamas, nebėra susiejamas su leidimo verstis bankine veikla panaikinimu) ir ES teisė (joje nebenurodomas konkretus sprendimo, kad indėlis negražinamas, terminas) šiuo metu yra pasikeitę, prejudiciniai klausimai išlieka aktualūs ir nepraranda reikšmės, nes šiandien ES teisėje taip pat reikalaujama, kad indėlininkams per pagrįstą laiką būtų užtikrinama veiksminga kompensacija.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

6. Šios bylos teisinį pagrindą pagal Europos Sąjungos teisę sudaro lojalaus bendradarbiavimo principas, įtvirtintas Europos Sąjungos sutarties 4 straipsnio 3 dalyje, ir Direktyva 94/19⁶.

7. Pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į Direktyvos 94/19 1, 4, 8, 9 ir 24 konstatuojamąsias dalis⁷:

„[1] kadangi pagal Sutartyje numatytus tikslus harmoninga kredito įstaigų veiklos plėtra visoje Bendrijoje turėtų būti skatinama šalinant visus įsisteigimo teisės ir laisvės teikti paslaugas apribojimus kartu stiprinant bankų sistemos stabilumą ir indėlininkų apsaugą;

<...>

[4] kadangi kredito įstaigų dalyvavimo garantijų sistemoje išlaidos neprilygsta išlaidoms, kurias sukeltų masinis indėlių atsiėmimas ne tik iš sunkumus patiriančios kredito įstaigos, bet ir iš įprastai veikiančių įstaigų, jeigu indėlininkai prarastų pasitikėjimą bankų sistemos patikimumu;

<...>

[8] kadangi derinimas turi apsiriboti pagrindiniais indėlių garantijų sistemų elementais ir užtikrinti, kad per labai trumpą laikotarpį būtų išmokėtos pagal garantiją numatytos išmokos, apskaičiuotos remiantis suderintu minimaliu lygiu;

[9] kadangi indėlių garantijų sistemos turi pradėti veikti [iš] karto, kai indėliai yra negražinami;

<...>

[24] kadangi ši direktyva negali numatyti, kad už indėlininkų apsaugą atsako valstybės narės ar jų kompetentingos institucijos, jeigu jos yra užtikrinusios, kad viena ar daugiau sistemų, numatančių garantijas indėliams ar pačioms kredito įstaigoms ir užtikrinančių kompensacijų išmokėjimą arba indėlininkų apsaugą pagal šioje direktyvoje numatytas sąlygas, yra įdiegtos ir oficialiai pripažintos.“

6 Su pakeitimais, padarytais Direktyva 2009/14. Direktyva 94/19 buvo panaikinta ir pakeista naujos redakcijos direktyva, tačiau ji išgalios tik 2019 m. liepos 4 d. (žr. 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/49/ES dėl indėlių garantijų sistemų (OL L 173, 2014, p. 149) 21 straipsnį), nors kai kurios naujos redakcijos nuostatos turėjo būti įgyvendintos jau 2015 m. liepos 3 d. (žr. Direktyvos 2014/49 20 straipsnį). Šios bylos faktinių aplinkybių atsiradimo metu buvo taikoma tik Direktyva 94/19 (iš dalies pakeista Direktyva 2009/14).

7 Numeracija autorės.

8. Direktyvoje 2009/14, kuria iš dalies keičiama Direktyva 94/19, pirmiausia yra tokios konstatuojamosios dalys:

„(1) Taryba 2008 m. spalio 7 d. sutarė, kad svarbiausia – atkurti pasitikėjimą finansų sektoriuje ir jo tinkamą veikimą. Ji įsipareigojo imtis visų priemonių, būtinų atskirų indėlininkų indėliams apsaugoti <...>

<...>

(3) <...> Siekiant išlaikyti indėlininkų pasitikėjimą ir pasiekti stabilesnį finansų rinkų veikimą, mažiausią kompensacijos lygį reikėtų padidinti iki 50 000 EUR. Ne vėliau kaip 2010 m. gruodžio 31 d. kiekvienam indėlininkui už visus jam priklausančius indėlius turėtų būti nustatyta 100 000 EUR kompensacija <...>

<...>

(12) Indėliai gali būti laikomi negrąžinamais tuo atveju, jeigu skubios intervencinės ar reorganizacinės priemonės nebuvo sėkmingos. Tai neturėtų užkirsti kelio kompetentingoms valdžios institucijoms toliau dėti restruktūrizavimo pastangas kompensacijų išmokėjimo laikotarpiu.“

9. Direktyvos 94/19 1 straipsnio 1 punkte apibrėžta „indėlio“ sąvoka:

„indėlis – bet koks kredito likutis, atsiradęs dėl sąskaitoje paliktų lėšų arba dėl laikinų situacijų, susidariusių dėl įprastų bankinių sandorių, kurių kredito įstaiga turi grąžinti pagal taikomas teises nuostatas ir sutartines sąlygas, taip pat bet kokia skola, patvirtinta kredito įstaigos išduotu sertifikatu. <...>“

10. 1 straipsnio 3 punkte apibrėžta, kas pagal Direktyvą 94/19 laikytina „negrąžinamu indėliu“:

„negrąžinamas indėlis – pasibaigusio termino ir išmokėtinas indėlis, kurio kredito įstaiga neišmokėjo pagal jam taikomas teises ir sutartines sąlygas, kadangi:

i) atitinkamos kompetentingos institucijos nustatė, kad, jų nuomone, dėl su jos finansinėmis aplinkybėmis tiesiogiai susijusių priežasčių tam tikra kredito įstaiga tuo metu negali grąžinti indėlio ir atsižvelgiant į jos padėtį neturi galimybių tai padaryti artimiausiu metu.

Kompetentingos valdžios institucijos šį sprendimą priima kuo greičiau ir bet koku atveju ne vėliau kaip praėjus penkioms darbo dienoms po to, kai pirmą kartą įsitikino, kad kredito įstaiga negrąžino pasibaigusio termino mokėtinų indėlių; arba

ii) teisminė institucija, atsižvelgdama į priežastis, kurios tiesiogiai yra susijusios su kredito įstaigos finansinėmis aplinkybėmis, priima nutartį, kuria sustabdoma indėlininkų galimybė kredito įstaigai reikšti pretenzijas, jeigu ši nutartis priimama prieš kompetentingoms institucijoms priimant anksčiau minėtą sprendimą.“

11. Direktyvos 94/19 7 straipsnio 1 dalyje ir 1a dalies pirmoje pastraipoje reglamentuotas indėlininkams garantuojamos sumos užtikrinimas:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad tais atvejais, kai indėliai negrąžinami, kiekvienam indėlininkui už visus jam priklausančius indėlius būtų kompensuojama mažiausiai 50 000 EUR.

1a. Ne vėliau kaip 2010 m. gruodžio 31 d. valstybės narės užtikrina, kad tais atvejais, kai indėliai negrąžinami, kiekvienam indėlininkui už visus jam priklausančius indėlius būtų nustatyta 100 000 EUR kompensacija.

<...>“

12. Direktyvos 94/19 10 straipsnyje reglamentuotos kompensacijų iš indėlių garantijų sistemos išmokėjimo sąlygos:

„1. Indėlių garantijų sistemos deramai patikrintas indėlininkų pretenzijas dėl negražinamų indėlių turi sugebėti patenkinti per dvidešimt darbo dienų po to, kai kompetentingos valdžios institucijos priima sprendimą, kaip nurodyta 1 straipsnio 3 dalies i punkte, arba teisminė institucija priima nutartį, kaip nurodyta 1 straipsnio 3 dalies ii punkte. Per šį laikotarpį reikia surinkti ir perduoti tikslūs indėlininkų ir indėlių duomenis, kurie būtini pretenzijoms patikrinti.

Esant tikrai išskirtinėms aplinkybėms indėlių garantijų sistema gali kreiptis į kompetentingas valdžios institucijas, kad laikotarpis būtų pratęstas. Pratęsiama ne ilgesniam kaip dešimties darbo dienų laikotarpiui.

<...>

3. Garantijų sistema, kad užkirstų kelią pasinaudoti garantija bet kuriam indėlininkui, negalėjusiam laiku pareikšti pretenzijų dėl išmokėjimo pagal garantiją, negali remtis šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytais laikotarpiais.

<...>“

B. Nacionalinė teisė

13. Šiam prašymui priimti prejudicinį sprendimą yra svarbūs, viena vertus, Bulgarijos teisės aktai, į kuriuos galima atsižvelgti kaip į pagrindą reikalaujant atlyginti žalą. Kita vertus, reikia atsižvelgti į teisės aktus, priimtus įgyvendinant Direktyvą 94/19, ir kitus teisės aktus, susijusius su *Balgarska Narodna Banka* (Bulgarijos centrinis bankas, toliau – BNB).

1. Taisyklės dėl atsakomybės

14. *Zakon za zadalzheniata i dogovorite* (Prievolių ir sutarčių įstatymas, toliau taip pat – ZZD) 45 straipsnyje reglamentuota bendroji teisė reikalauti atlyginti žalą. Pagal šį straipsnį asmuo, kuris dėl savo kaltės kitam asmeniui padarė žalą, privalo tą žalą atlyginti. ZZD 49 straipsnyje reglamentuota užsakovo atsakomybė už žalą, kurią rangovas padaro vykdydamas užsakymą. Reikalavimai atlyginti žalą pagal ZZD reiškiami taikant *Grazhdanski protsesualen kodeks* (Civilinio proceso kodeksas). Jame, be kita ko, numatyta, kad reikia iš anksto sumokėti mokesť, kuris pagal valstybės patvirtintą mokesčių lentelę sudaro 4 % ginčo sumos, tačiau ne mažiau kaip 50 levų (BGN), ir nustatyta jurisdikcija pagal atsakovo gyvenamąją vietą arba neteisėtų veiksmų padarymo vietą.

15. *Zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi* (Valstybės ir savivaldybių atsakomybės už žalą įstatymas, toliau – ZODOV) 1 straipsnyje reglamentuotos valstybės atsakomybės už žalą sąlygos. Pagal jį valstybės ir savivaldybės atsako už fiziniams ir juridiniams asmenims padarytą žalą dėl jų institucijų arba tarnautojų neteisėtų teisės aktų ir neteisėtų veiksmų arba neveikimo vykdant administravimo veiklą. Įgyvendinant šią teisę galima pagal ZODOV 1 straipsnio 2 dalį ir 8 straipsnį kaip alternatyvą įprastiniam procesui pagal Civilinio proceso kodeksą pasirinkti taikyti *Administrativnoprotsesualen kodeks* (Administracinio proceso kodeksas).

16. Kalbant apie administracinius sprendimus pažymėtina, kad Administracinio proceso kodekso 204 straipsnio 1 dalyje galimybė reikalauti atlyginti žalą susiejama su aplinkybe, kad teisės aktas prieš tai buvo panaikintas pagal atitinkamą procedūrą. Tačiau teismas, kuriame pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo, pats priima sprendimą dėl neteisėtumo, jei administracinis sprendimas buvo negaliojantis arba buvo atšauktas (3 dalis), ir visada priima sprendimą, jei reikalavimas atlyginti žalą yra pagrįstas (tik) administracinių institucijų veiksmiais arba neveikimu (4 dalis).

17. Be to, Administracinio proceso kodekse numatyta, kad reikia iš anksto sumokėti mokestį, kuris pagal valstybės patvirtintą mokesčių lentelę sudaro 10 ir (arba) 25 BNG, o Valstybės ir savivaldybių atsakomybės už žalą įstatyme numatyta galimybė nustatyti jurisdikciją pagal nukentėjusiojo gyvenamąją vietą.

2. Indėlių garantija

18. *Zakon za Balgarskata Narodna Banka* (Bulgarijos centrinio banko įstatymas) 16 straipsnyje pirmiausia reglamentuota Centrinio banko kompetencija išduoti leidimą verstis bankine veikla, panaikinti šį leidimą ir taikyti specialios priežiūros priemonės. Pagal šio įstatymo 2 straipsnio 6 dalį Centrinis bankas naudoja savo kompetenciją siekdamas užtikrinti bankų sistemos stabilumą ir apsaugoti indėlininkų interesus.

19. Direktyva 94/19 į Bulgarijos teisę perkelta *Zakon za garantirane na vlogovete v bankite* (Bankų indėlių draudimo įstatymas)⁸. Šio įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad BNB panaikinus leidimą verstis bankine veikla *Fond za garantirane na vlogovete v bankite* (Banko indėlių garantijų fondas, toliau – Indėlių garantijų fondas arba FGVB) padengia atitinkamo banko išsipareigojimus, neviršijančius garantijos sumos. Šio straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad fondas išmoka kompensaciją ne vėliau kaip po 20 darbo dienų nuo leidimo verstis bankine veikla panaikinimo dienos.

20. *Zakon za kreditnite institutsii* (Kredito įstaigų įstatymas, toliau taip pat – ZKI)⁹ 36 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyta, kad BNB būtinai panaikina leidimą dėl nemokumo, jei bankas daugiau kaip septynias darbo dienas nebevykdo vykdytinų išsipareigojimų, ši aplinkybė yra tiesiogiai susijusi su to banko finansine padėtimi ir BNB mano, kad nėra tikėtina, jog vykdytini reikalavimai bus įvykdyti per protingą terminą. Pagal šios dalies 2 punktą leidimas būtinai panaikinamas ir tuomet, kai banko nuosavo kapitalo vertė yra neigiama. ZKI 36 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad leidimas verstis bankine veikla panaikinamas per 5 darbo dienas nuo patvirtinimo, kad bankas yra nemokus. Pagal šio straipsnio 7 dalį panaikinus leidimą vykdoma priverstinio likvidavimo procedūra. ZKI 79 straipsnio 8 dalyje nustatytas BNB atsakomybės ribojimas dėl tyčinių veiksmų. ZKI 115 straipsnyje reglamentuotos sąlygos, kuriomis BNB gali taikyti bankui specialią priežiūrą. Pagal 115 straipsnio 3 dalį speciali priežiūra negali tęstis ilgiau negu šešis mėnesius. ZKI 116 straipsnio 2 dalyje BNB tokiu atveju suteikiami įgaliojimai sumažinti atitinkamo banko indėlių palūkanų normas iki vidutinio rinkoje įprasto dydžio ir sustabdyti visų ar dalies banko išsipareigojimų vykdymą.

III. Pagrindinė byla ir procesas Teisingumo Teisme

21. 2014 m. kovo 4 d. Nikolay Kantarev atsidarė banko sąskaitą *Korporativna Targovska Banka* (toliau – KTB). Palūkanos už sumokėtus indėlius turėjo būti nustatomos kartą per metus arba nutraukiant indėlio sutartį, o indėlių sumos turėjo būti apsaugotos FGVB.

⁸ Pagrindinėje byloje taikytinos redakcijos.

⁹ Pagrindinėje byloje taikytinos redakcijos.

22. 2014 m. birželio 20 d. KTB atstovai paprašė BNB taikyti KTB specialią priežiūrą. Tos pačios dienos raštu KTB informavo BNB, kad nutraukia visus bankinius sandorius. Tos pačios dienos BNB sprendimu dėl gresiančio nemokumo KTB pagal ZKI 115 ir 116 straipsnius buvo skirta iš pradžių trijų mėnesių trukmės speciali priežiūra ir sustabdytas visų KTB įsipareigojimų vykdymas. 2014 m. birželio 30 d. sprendimu BNB sumažino KTB laikomų indėlių palūkanų normas bankų sistemoje iki vidutinio rinkoje įprasto dydžio. 2014 m. rugsėjo 16 d. ši priemonė buvo pratęsta iki 2014 m. lapkričio 20 d.

23. 2014 m. lapkričio 4 d. BNB, remdamasis išorės auditu, KTB metinėmis finansinėmis ataskaitomis ir jo priežiūros ataskaitomis, konstatavo, kad KTB nuosavo kapitalo vertė yra neigiama ir sudaro minus 3 745 313 BGN.

24. 2014 m. lapkričio 6 d. sprendimu BNB panaikino KTB leidimą verstis bankine veikla ir įpareigojo banką pateikti prašymą pradėti bankroto bylą ir pranešti indėlių garantijų fondui. Tą pačią dieną buvo *ex officio* uždaryta N. Kantarev indėlio sąskaita.

25. 2014 m. gruodžio 4 d. vienas indėlių garantijos fondo įpareigotas bankas N. Kantarev išmokėjo 86 973,81 BGN, iš kurių 84 300 BGN buvo pagrindinė suma ir 2 673,81 BGN – palūkanos. Laikotarpiui nuo 2014 m. kovo 5 d. iki liepos 1 d. palūkanos buvo nustatytos remiantis sutarties sąlygomis, o laikotarpiui nuo 2014 m. liepos 1 d. iki lapkričio 6 d. – remiantis 2014 m. birželio 30 d. BNB sprendimu.

26. 2015 m. balandžio 22 d. *Sofijski gradski sad* (Sofijos miesto teismas, Bulgarija) sprendimu Nr. 664 KTB nuo 2014 m. lapkričio 6 d. buvo paskelbtas nemokiu. 2015 m. liepos 3 d. *Sofijski apelativen sad* (Sofijos apeliacinis teismas, Bulgarija) panaikino sprendimą dėl šios datos ir nurodė, kad nemokumo pradžia laikytina 2014 m. birželio 20 d., nes nuosavo kapitalo nepakako jau šiuo momentu.

27. Pagrindinėje byloje N. Kantarev reikalauja, kad BNB sumokėtų 3 710,91 BGN (apie 2 000 EUR) kompensaciją dėl per vėlai išmokėtų jo indėlių už laikotarpį nuo 2014 m. birželio 30 d. iki gruodžio 4 d. Jo teigimu, BNB pažeidė Sąjungos teisę, nes neteisingai taikė Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktį, kuris buvo neteisingai perkeltas į nacionalinę teisę, tačiau veikia tiesiogiai.

28. Šiomis aplinkybėmis *Administrativen sad – Varna* (Varnos administracinis teismas, Bulgarija) pagal SESV 267 straipsnį pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar ESS 4 straipsnio 3 dalis ir lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai aiškintini taip, kad nesant nacionalinės tvarkos jais remiantis galima nustatyti kompetentingą teismą ir procedūras, susijusias su ieškiniais dėl žalos atlyginimo dėl Sąjungos teisės pažeidimo, pagal instituciją, kuri padarė pažeidimą, ir pagal veikimo ir (arba) neveikimo, dėl kurio buvo padarytas pažeidimas, pobūdį, jei tų kriterijų taikymas lemia tai, kad ieškiniai nagrinėjami skirtinguose (bendrosios kompetencijos ir administraciniuose) teismuose, pagal įvairią procesinę tvarką (Civilinio proceso kodeksą ir Administracinio proceso kodeksą), kuria reikalaujama mokėti įvairius mokesčius, proporcingus ir fiksuotus, ir įrodinėti įvairias sąlygas, įskaitant kaltę?
2. Ar ESS 4 straipsnio 3 dalis ir Teisingumo Teismo *Frankovich* byloje nustatyti reikalavimai aiškintini taip, kad jie prieštarauja tam, kad ieškiniai dėl žalos atlyginimo dėl Sąjungos teisės pažeidimo galėtų būti nagrinėjami pagal procedūrą, nustatytą, pavyzdžiui, Prievolių ir sutarčių įstatymo 45 ir 49 straipsniuose, pagal kurią reikalaujama mokėti proporcinį mokestį ir įrodinėti kaltę, ir pagal procedūrą, nustatytą, pavyzdžiui, Valstybės ir savivaldybių atsakomybės už žalą įstatymo 1 straipsnyje, pagal kurią numatoma objektyvi atsakomybė ir specialios taisyklės, kurios turi padėti kreiptis į teismą, tačiau kuri taikytina tik žalai, kuri atsiranda dėl panaikintų neteisėtų teisės aktų ir neteisėtų administracijos veiksmų ir (arba) neveikimo, ir neapima Sąjungos teisės pažeidimų, kuriuos padarė kitos valstybės institucijos, darydamos pagal atitinkamą procedūrą nepanaikintus teisinius veiksmus ir (arba) neveikdamos?

3. Ar Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis ir 10 straipsnio 1 dalis aiškintini taip, kad jais leidžiama taikyti teisėkūros metodą, pasirinktą, pavyzdžiui, Kredito įstaigų įstatymo 36 straipsnio 3 dalyje ir Bankų indėlių draudimo įstatymo 23 straipsnio 5 dalyje, pagal kurias „sąlyga, kad dėl su jos finansine padėtimi tiesiogiai susijusių priežasčių tam tikra kredito įstaiga tuo metu negali grąžinti indėlio ir atsižvelgiant į jos padėtį neturi galimybių tai padaryti artimiausiu metu“, reiškia, kad įstaiga yra nemoki ir turi būti panaikintas jos veiklos leidimas ir indėlių draudimo sistema pradės veikti nuo banko licencijos panaikinimo momento?
4. Ar Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punktas aiškintinas taip, kad norint pripažinti indėlį „negrąžinamu“ ši faktą turi aiškiai nustatyti „atitinkamos kompetentingos institucijos“ po atlikto vertinimo pagal šios nuostatos i papunktį, o gal pagal jį leidžiama, kad nacionalinėje teisėje esant spragai „atitinkamos kompetentingos institucijos“ vertinimas ir valia galėtų būti nustatyti išaiškinant kitus šios institucijos teisės aktus – nagrinėjamu atveju, pavyzdžiui, 2014 m. birželio 20 d. BNB valdytojų tarybos (*upravitelen savet*) sprendimą Nr. 73, pagal kurį KTB buvo taikoma speciali priežiūra, arba preziumuojami remiantis tokiais kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis?
5. Ar tokiais kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis, kai 2014 m. birželio 20 d. BNB valdytojų tarybos sprendimu Nr. 73 buvo sustabdyti visi mokėjimai ir sandoriai, o indėlininkai nuo 2014 m. birželio 20 d. iki 2014 m. lapkričio 6 d. negalėjo nei teikti mokėjimo paraiškų, nei pasinaudoti savo indėliais, darytina prielaida, kad visi garantuoti neterminuoti indėliai (jais galima disponuoti iš anksto neįspėjus ir kurie pareikalavus iškart išmokami), pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktį tapo negrąžinami, o gal remiantis sąlyga, kad „pasibaigė indėlio terminas ir kredito įstaiga turi indėlį išmokėti, bet dar neišmokėjo“, reikėjo, kad indėlininkai reikalautų iš kredito įstaigos (teikdami prašymą, reikalavimą) išmokėti indėlius ir jų reikalavimas būtų nepatenkintas?
6. Ar Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis, 10 straipsnio 1 dalis ir Direktyvos 2009/14 8 konstatuojamoji dalis aiškintini taip, kad „atitinkamos kompetentingos institucijos“ diskrecija atliekant vertinimą pagal 1 straipsnio 3 punkto i papunktį yra apribojama termino pagal i papunkčio antrą sakinį, o gal, siekiant užtikrinti specialią priežiūrą, kaip apibrėžta ZKI 115 straipsnyje, leidžiama, kad indėliai būtų negrąžinami ilgiau, negu numatyta direktyvoje?
7. Ar Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis ir 10 straipsnio 1 dalis veikia tiesiogiai ir indėlių turėtojams banke, kuris dalyvauja indėlių garantijų sistemoje, suteikiama ne tik teisė gauti kompensaciją pagal tą sistemą iki sumos, nurodytos Direktyvos 94/19 7 straipsnio 1 dalyje, bet ir papildomai suteikiama teisė patraukti valstybę atsakomybėn už Sąjungos teisės pažeidimą, pareiškiant ieškinį dėl žalos, atsiradusios per vėlai išmokėjus garantuotą indėlį, atlyginimo institucijai, įpareigotai nustatyti faktą, kad indėliai negrąžinami, jei sprendimas pagal 1 straipsnio 3 punkto i papunktį buvo priimtas praėjus direktyvoje nustatytam penkių dienų terminui ir šis pavėlavimas atsirado taikant reorganizavimo priemonę, kuri turėjo apsaugoti banką nuo nemokumo ir buvo nustatyta šios institucijos, o gal jais leidžiama tokiais kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis taikyti nacionalinės teisės normą, pavyzdžiui, ZKI 79 straipsnio 8 dalį, pagal kurią BNB, jo organai ir jo įgalioti asmenys yra atsakingi už jiems vykdančią priežiūrą atsiradusią žalą tik tuomet, kai jie jos siekė tyčia?
8. Ar Sąjungos teisės pažeidimas, kurio esmė yra ta, kad „atitinkama kompetentinga institucija“ nepriėmė sprendimo pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktį, laikytinas „pakankamai rimtu pažeidimu“, dėl kurio valstybę narę galima patraukti atsakomybėn už žalą pareiškiant ieškinį priežiūros institucijai, kokiomis aplinkybėmis taip atsitinka ir ar tokiais aplinkybėmis reikšmingos šios sąlygos: a) FGVB neturėjo pakankamai lėšų, kad būtų išmokėti visi apdraustieji indėliai; b) tuo laikotarpiu, kuriuo buvo sustabdyti mokėjimai, kredito įstaigai buvo taikoma speciali priežiūra siekiant apsaugoti nuo nemokumo; c) ieškovo indėlis buvo išmokėtas po

to, kai BNB nustatė, kad reorganizavimo priemonė nepasiteisino; d) ieškovo indėlis buvo išmokėtas kartu su pajamomis iš palūkanų, apskaičiuotų laikotarpiui nuo 2014 m. birželio 20 d. iki 2014 m. lapkričio 6 d.“

29. Vykstant procesui Teisingumo Teisme N. Kantarev, BNB ir Europos Komisija pateikė rašytines pastabas.

IV. Vertinimas

30. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su negrąžinamo indėlio sąvokos, kuri apibrėžta Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktyje, išaiškinimu ir su galimybe privačiam asmeniui reikalauti atlyginti žalą, atsiradusią nesilaikant šios nuostatos.

31. Savo pirmaisiais dviem prejudiciniais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Sąjungos teisės nepažeidžia aplinkybė, kad Bulgarijoje taikomi du skirtingi procesai su skirtingomis esminėmis sąlygomis, mokesčiais ir teismais reiškiant ieškinius valstybei dėl žalos atlyginimo pažeidus Sąjungos teisę.

32. Trečiasis–šeštasis klausimai keliama dėl sąlygų, kuriomis yra negrąžinamas indėlis. Reikia išsiaiškinti, ar indėliai laikomi negrąžinamais tik patvirtinus nemokumą ir panaikinus kredito įstaigos veiklos leidimą, ar reikia aiškiai patvirtinti, kad indėliai negrąžinami, ar indėlininkas turi pareikalauti, kad bankas išmokėtų indėlius, ir, galiausiai, ar kompetentingos institucijos turi diskreciją nustatyti terminą, per kurį patvirtinama, kad indėliai negrąžinami.

33. Galiausiai septintasis ir aštuntasis prejudiciniai klausimai susiję su tuo, ar atitinkamos Direktyvos 94/19 nuostatos veikia tiesiogiai ir koku mastu nepriimtas ar laiku nepriimtas sprendimas dėl indėlių negrąžinimo laikytinas pakankamai rimtu Sąjungos teisės pažeidimu, dėl kurio gali kilti valstybės atsakomybė.

A. *Prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą*

34. Prieš vertindama prejudicinius klausimus iš esmės norėčiau tarti kelis žodžius apie prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtumą, nes BNB abejoja, ar iškelti klausimai yra reikšmingi priimant sprendimą pagrindinėje byloje.

35. BNB pirmiausia teigia, kad Teisingumo Teismas Sprendime *Paul*¹⁰ jau yra nusprendęs, kad privatus asmuo neturi teisės reikalauti atlyginti žalą, atsiradusią dėl nepakankamos bankų priežiūros, jei užtikrinama Direktyvoje 94/19 numatyta kompensacija indėlininkams. Kadangi šioje byloje nagrinėjamas reikalavimas atlyginti žalą, atsiradusią dėl nepakankamos bankų priežiūros, kurią vykdo BNB, o apsaugota indėlių suma buvo išmokėta N. Kantarev, vadinasi, remiantis Sprendimu *Paul*, ne(be)reikia atsakyti į prejudicinius klausimus.

36. Vis dėlto faktas, kad Teisingumo Teismas jau atsakė į prejudicinį klausimą, dar nereiškia, kad šis klausimas tapo nereikšmingas ir todėl nepriimtinas. Vadovaujantis SESV 267 straipsniu nacionaliniams teismams leidžiama pateikti Teisingumo Teismui svarstyti klausimus dėl išaiškinimo dar kartą, jei jie mano, kad tai yra reikalinga¹¹. Sprendimo *Paul* reikšmė turi būti nagrinėjama atliekant vertinimą iš esmės, todėl ji nedaro poveikio prejudicinio klausimo priimtinumui.

¹⁰ 2004 m. spalio 12 d. Sprendimas *Paul ir kt.* (C-222/02, EU:C:2004:606).

¹¹ 2010 m. spalio 12 d. Sprendimas *Rosenbladt* (C-45/09, EU:C:2010:601, 31 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

37. BNB nuomone, prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra nepriimtinas ir dėl to, kad pagrindinėje byloje turi būti nuspręsta, ar N. Kantarev faktiškai patyrė žalą. Tai turi konstatuoti nacionalinis teismas, o ne Teisingumo Teismas; prejudiciniai klausimai tam neturi reikšmės.

38. Šis prieštaravimas taip pat neįtikina. Taip yra todėl, kad, viena vertus, prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas nėra susijęs su konkrečios žalos vertinimu, kurį atlieka nacionalinis teismas, nagrinėjantis bylą iš esmės. Kita vertus, klausimams, susijusiems su Sąjungos teise, taikoma reikšmingumo prezumpcija¹². Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas išsamiai paaiškino, kodėl jam atrodo svarbu gauti atsakymus į klausimus siekiant priimti sprendimą dėl N. Kantarev prašymo atlyginti žalą.

39. Galiausiai BNB tvirtina, kad prejudiciniai klausimai nėra svarbūs norint priimti sprendimą pagrindinėje byloje, nes už direktyvos perkėlimą į Bulgarijos teisę yra atsakingas Bulgarijos teisės aktų leidėjas, o ne BNB.

40. Vis dėlto šį argumentą taip pat reikia atmesti. Ieškinys dėl žalos atlyginimo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme yra reiškiamas BNB, kuris kaip nacionalinė institucija, pareiškėjo nuomone, netinkamai taikė direktyvą.

41. Tokiomis aplinkybėmis nėra akivaizdu, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas yra visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos dalyku. Vadinasi, prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

B. Prejudicinių klausimų vertinimas iš esmės

42. Manau, pirmiausia reikia atsakyti į klausimus, susijusius su Direktyvoje 94/19 nustatyta prievole nuspręsti, kad indėliai yra negrąžinami, o paskui panagrinėsiu galimas šios prievolės nesilaikymo pasekmes.

1. Trečiasis–šeštasis prejudiciniai klausimai

43. Sąvoka „negrąžinamas indėlis“, kuri pabrėžiama trečiajame–šeštajame prejudiciniuose klausimuose, Direktyvoje 94/19 yra labai svarbi. Tokiu atveju, kai indėliai yra negrąžinami, pagal šios direktyvos 10 straipsnio 1 dalį valstybės narės užtikrina, kad už išipareigojimo neįvykdžiusias kredito įstaigas indėlininkų reikalavimus per 20 darbo dienų patenkintų valstybių narių sukurtos indėlių garantijų sistemos¹³. Pagal šios direktyvos 7 straipsnio 1a dalį tam pačiam indėlininkui už visus jam priklausančius indėlius nustatyta 100 000 EUR kompensacija.

a) Dėl atsakymo į trečiąjį ir šeštąjį klausimus

44. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 49/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškintinas taip, kad jam prieštarauja nacionalinė nuostata, kaip antai nagrinėjamų faktinių aplinkybių klostymosi metu galiojusi Bulgarijos teisės norma, pagal kurią apie „negrąžinamą indėlį“ galima kalbėti tik tuomet, kai yra patvirtintas kredito įstaigos nemokumas ir buvo panaikintas jos veiklos leidimas.

¹² 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *Vervloet ir kt.* (C-76/15, EU:C:2016:975, 57 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

¹³ Direktyvoje 2014/49 numatyta, kad šis terminas sutrumpinamas iki septynių darbo dienų – valstybės narės gali savo nuožiūra palaipsniui trumpinti šį terminą iki 2023 m. gruodžio 31 d. (8 straipsnio 1 ir 2 dalys).

45. Trečiasis prejudicinis klausimas yra glaudžiai susijęs su šeštuoju prejudiciniu klausimu, kuriame kalbama apie kompetentingos institucijos diskreciją nustatant terminą, per kurį patvirtinama, kad indėliai negražinami. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia siekia išsiaiškinti, ar institucija gali nukrypti nuo sprendimo priėmimo termino pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio antrą sakinį siekdama atitinkamai finansų įstaigai skirti specialią priežiūrą. Į abu klausimus reikia atsakyti kartu.

46. Remiantis 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio pirmo sakinio tekstu, mokėtinas, bet dar neišmokėtas indėlis pagal Direktyvą 94/19 yra negražinamas, jei kompetentinga institucija nustatė, kad, „j[os] nuomone“, kredito įstaiga „tuo metu negali grąžinti indėlio ir atsižvelgiant į jos padėtį neturi galimybių tai padaryti artimiausiu metu“. Sąvokos „nuomonė“, „tuo metu“ ir „artimiausiu metu“ rodo, kad, pirma, kompetentinga institucija turi tam tikrą diskreciją įvertindama padėtį ir, antra, norint patvirtinti, kad indėlis negražinamas, nebūtina galutinai atmesti tikimybės, kad indėlis bus grąžintas. Kompetentinga institucija turi numatyti, ar remiantis dabartinėmis aplinkybėmis yra tikimybė, kad indėliai ateityje bus grąžinti¹⁴. Ši prognozė yra būtina ir sykiu pakankama sąlyga, kad indėliai būtų laikomi negražinamais, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 94/19.

47. Tačiau kredito įstaigos nemokumo patvirtinimas arba banko licencijos panaikinimas nėra tos aplinkybės, su kuriomis siejamas Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio pirmas sakiny. Be to, abi sąvokos apibūdina situacijas, kurios nebūtinai sutampa su šios nuostatos sąlygomis. Todėl konkrečiu atveju banko licencija panaikinta ne tiesiogiai vertinant, ar KTB „negali grąžinti indėlio ir atsižvelgiant į jo padėtį neturi galimybių tai padaryti artimiausiu metu“, bet remiantis jo neigiamu balansu.

48. Bet kuriuo atveju Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio antrame sakinyje nustatoma aiški laiko riba, iki kada kompetentinga institucija turi nustatyti prognozę. Ši nuostata įpareigoja atitinkamą instituciją kuo greičiau nustatyti, kad indėliai negražinami, tačiau ne vėliau kaip praėjus penkioms darbo dienoms po to, kai pirmą kartą įsitikino, kad kredito įstaiga negražino pasibaigusio termino mokėtinų indėlių.

49. Ši formuluotė pabrėžia, kad valstybė narė negali lanksčiau traktuoti kompetentingos institucijos pareigos kuo greičiau nustatyti, kad indėlis negražinamas, arba pratęsti atitinkamo termino, susiedama šį nustatymą su sąlyga, kad turi būti patvirtintas kredito įstaigos nemokumas ir panaikinta jos banko licencija. Jei tokiu atveju būtų sugaišta daugiau laiko¹⁵, negu skirta institucijai pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio antrą sakinį, tuomet būtų prieštaraujama aiškiai šios nuostatos formuluotei.

50. Toks aiškinimas pagrįstas Direktyva 94/19 siekiamais tikslais.

51. Direktyva 94/19 yra skirta bankų sistemos stabilumui ir indėlininkų apsaugai stiprinti¹⁶. Šie du tikslai yra glaudžiai susiję: indėlininkų apsauga didina jų pasitikėjimą bankų sistema, o bankų sistemos stabilumas savo ruožtu priklauso nuo indėlininkų pasitikėjimo. Indėlių garantijų sistema užtikrinama indėlininkų apsauga turi suteikti pakankamą pasitikėjimą, kad būtų išvengta masinio indėlių atsiėmimo. Staiga smarkiai sumažėjus likvidumo rodikliams gali būti padarytas didelis poveikis ne tik sunkumus patiriančiai kredito įstaigai, bet ir įprastai veikiančiai kredito įstaigai¹⁷.

14 Šios nuostatos vertimuose į kai kurias kalbas kalbama apie *artimą* ateitį (prancūzų k. „pas de perspective *rapprochée*“; italų k. „non ha, a breve, la prospettiva“; nyderlandų k. „op *afzienbare* termijn“).

15 Už kredito įstaigų veiklos leidimų išdavimą nuo 2014 m. lapkričio 4 d. yra atsakingas Europos Centrinis Bankas (2013 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1024/2013, kuriuo Europos Centriniam Bankui pavedami specialūs uždaviniai, susiję su rizikos ribojimu pagrįstos kredito įstaigų priežiūros politika, OL L 287, 2013, p. 63). Šio Reglamento 14 straipsnio 5 ir 6 dalyse numatytos priemonės leidžia suprasti, kad banko licencijos panaikinimas gali užtrukti.

16 Žr. Direktyvos 94/19 pirmą konstatuojamąją dalį ir Direktyvos 2009/14 pirmą ir trečią konstatuojamąsias dalis.

17 Žr. Direktyvos 94/19 ketvirtą konstatuojamąją dalį.

52. Siekiant išvengti šio domino efekto, indėlininkai turi būti tikri, kad tuo atveju, jei jų kredito įstaigos, kaip numatoma, ilgą laiką nevykdys veiklos, jiems per kuo trumpesnę ir prognozuojamą laiką garantuojama apimtimi bus kompensuoti jų indėliai, neatsižvelgiant į kredito įstaigos nemokumo patvirtinimą ir į jos leidimo vykdyti veiklą panaikinimą. Indėlininkų pasitikėjimas sistema, užtikrinančia greitą kompensavimą, negali būti pakirstas dėl galimo delsimo taikant priežiūros priemonės. Todėl pirmiausia priemonės, dėl kurių finansų įstaiga indėlių grąžinimą sustabdo ilgesniam laikotarpiui, negali priversti atidėti indėlių kompensavimo, kuris atliekamas taikant indėlių garantijų sistemą. Tokiu atveju būtent įvykdomos sąlygos, kuriomis remiantis nustatoma, kad indėliai negražinami.

53. Be to, Komisijos direktyvos projekto aiškinamajame memorandume pasakyta, kad „negražinamo indėlio“ apibrėžtis sąmoningai nesusiejama su kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo procedūrų grėsmėmis¹⁸. Direktyvos 2009/14 dvyliktoje konstatuojamojoje dalyje taip pat minima galimybė, kad indėliai gali būti kompensuojami taikant indėlių garantijų sistemas lygiagrečiai su restruktūrizavimo priemonėmis.

54. Europos teisės aktų leidėjui buvo svarbu kuo greičiau išmokėti kompensaciją – tai matyti ir iš to, kad laikotarpis, per kurį nustatoma, kad indėliai negražinami (Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis) ir (arba) išmokama garantijos suma (Direktyvos 94/19 10 straipsnio 1 dalis), Direktyvą 94/19 iš dalies pakeitus Direktyva 2009/14, buvo sutrumpintas nuo 21 dienos iki 5 dienų arba atitinkamai nuo trijų mėnesių iki 20 dienų. Direktyvos 94/19 aštuntoje ir devintoje konstatuojamosiose dalyse taip pat pabrėžiama, kad indėlių garantijų sistemos turi pradėti veikti iš karto, kai indėliai yra negražinami, ir kad pagal garantiją numatytos išmokos turi būti išmokėtos per labai trumpą laikotarpį.

55. Tai reiškia, kad Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškinamas taip, kad nustatyti, jog indėliai negražinami, reikia per penkias darbo dienas po to, kai kompetentinga institucija pirmą kartą įsitikino, kad kredito įstaiga negražino pasibaigusio termino mokėtinų indėlių, neatsižvelgiant į sprendimą dėl kredito įstaigos nemokumo ir jos veiklos leidimo panaikinimo. Specialios priežiūros priemonės taip pat negali priversti atidėti sprendimo, kad indėliai negražinami.

b) Dėl atsakymo į ketvirtąjį prejudicinį klausimą

56. Ketvirtuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės prašo Teisingumo Teismo išaiškinti, ar Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškinamas taip, kad norint pripažinti indėlį negražinamu ši faktą turi *aiškiai* nustatyti kompetentinga institucija, o gal nustatyti, kad indėlis negražinamas, galima remiantis ir kitomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, šioje byloje remiantis BNB sprendimu taikyti KTB specialią priežiūrą.

57. Direktyvoje 94/19 nėra nurodytas būdas, kaip kompetentinga institucija nustato, kad indėliai negražinami. Tačiau toks nustatymas yra labai svarbus indėlių garantijų sistemoms, kurios sukuriamos šia direktyva. Kai nustatoma, kad indėliai negražinami, tuomet ne tik pradeda veikti indėlių garantijų sistema,¹⁹ šis momentas dar žymi laikotarpio, per kurį indėlininkams sumokama kompensacija, pradžią.

58. Iš tiesų pagal Direktyvos 94/19 10 straipsnio 1 dalį indėlių garantijų sistemos turi sugebėti patenkinti atitinkamus indėlininkų reikalavimus per 20 darbo dienų po to, kai nustatoma, kad jų indėliai negražinami. Tik „esant tikrai išskirtinėms aplinkybėms“ šis laikotarpis gali būti pratęstas indėlių garantijų sistemos prašymu, tačiau pratęsiama ne ilgesniam kaip dešimties darbo dienų laikotarpiui.

¹⁸ Pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos dėl indėlių garantijų sistemų, COM(92) 188 *final*, p. 11.

¹⁹ Žr. šios išvados 46 punktą.

59. Atsižvelgiant į imperatyvų terminą, kurio turi laikytis indėlių garantijų sistema, mokėdama kompensacijas indėlininkams, ji turi mokėti aiškiai ir greitai nustatyti, kada šis terminas prasideda. Tai reiškia, kad nustatymas pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktį turi būti aiškiai susijęs su šia nuostata ir indėlių grąžinimo sistema turi nedelsiant apie jį sužinoti. Šių sąlygų neatitinka nustatymas, kurį indėlių garantijų sistema turi netiesiogiai išsiaiškinti remdamasi kitomis aplinkybėmis.

60. Todėl Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškinamas taip, kad nustatyti, jog indėliai negrąžinami, reikia tokiu būdu, kad indėlių garantijų sistemai būtų aišku, jog prasidėjo terminas pagal Direktyvos 94/19 10 straipsnio 1 dalį.

c) Dėl atsakymo į penktąjį prejudicinį klausimą

61. Penktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar tokiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė pagrindinėje byloje, faktas, kad indėlis negrąžinamas pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktį, gali būti nustatytas tik tuomet, kai indėlininkas kredito įstaigai²⁰ pateikė prašymą išmokėti indėlį, bet prašymas nebuvo patenkintas.

62. Šioje byloje tokio požiūrio laikosi BNB, jis teigia, kad atsakymas į klausimą, kada pasibaigė indėlio terminas ir jį reikia išmokėti, remiantis direktyvos tekstu, priklauso nuo atitinkamų teisinių ir sutartinių sąlygų, vadinasi, nuo nacionalinės teisės. Konkrečiu atveju ir nacionalinėje teisėje, ir N. Kantarev su KTB sudarytoje sutartyje numatyta, kad prieš išmokant indėlius reikia pateikti atitinkamą prašymą. Be to, kadangi indėlio terminas ir jo išmokėjimas priklauso nuo nacionalinės teisės, atsakymas į penktąjį prejudicinį klausimą nepatenka į Teisingumo Teismo kompetencijos sritį.

63. Pirmiausia reikia atmesti šį argumentą. Nepaisant nuorodos į „teisines ir sutartines sąlygas“, taikomas indėliui, Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkte yra pateikta savarankiška, taigi ES teisėje įtvirtinta „negrąžinamo indėlio“ apibrėžtis. Tai dar paaikšinama žodžiais „[š]ioje direktyvoje“ 1 straipsnio pradžioje. Teisingumo Teismo užduotis, aiškinant šią ES teisės apibrėžtį, yra nustatyti nuorodos į „teisines ir sutartines sąlygas“ taikymo apimtį indėlio terminui ir jo išmokėjimui.

64. Todėl BNB požiūris negali būti priimtinas ir turinio požiūriu, nes jis neatsižvelgia į tai, kad negrąžinamo indėlio apibrėžtis Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkte atlieka dvi funkcijas: viena vertus, ji padeda kompetentingai institucijai ir (arba) teismui nustatyti, kad kalbama apie atsakomybės atvejį, dėl kurio turi pradėti veikti indėlių garantijų sistema, kita vertus, ja nurodomi indėliai, kuriuos indėlių garantijų sistema turi išmokėti indėlininkui tokiu atsakomybės atveju.

65. Šios dvi negrąžinamų indėlių apibrėžties funkcijos išplaukia iš Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto, 7 straipsnio 1 ir 1a dalių ir iš 10 straipsnio 1 dalies sąveikos: pirmiausia pagal 7 straipsnio 1 ir 1a dalis valstybės narės užtikrina, kad tais atvejais, kai indėliai negrąžinami, kiekvienam indėlininkui už juos būtų kompensuojama direktyvoje nustatyta apimtimi (pirmoji funkcija). Tuomet pagal 10 straipsnio 1 dalį indėlių garantijų sistemos imasi priemonių, kad negrąžinamų indėlių atveju būtų galima indėlininkams išmokėti jų reikalaujamas sumas, susijusias su negrąžinamais indėliais, per direktyvoje nustatytą terminą (antroji funkcija).

²⁰ Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimo aišku, kad kalbant apie prašymą, apie kurio reikalingumą jis klausia, turimas omenyje prašymas atitinkamai kredito įstaigai, bet ne prašymas kompetentingai indėlių garantijų sistemai. Šiuo klausimu žr. 73 punktą.

66. Negrąžinamo indėlio apibrėžtis pirmosios funkcijos atveju pirmiausia yra skirta kompetentingai institucijai ir (arba) teismui nustatant atsakomybės atvejį – tai patvirtina tiek Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 dalies i ir ii papunkčiai, tiek šios nuostatos prasmė ir tikslas: būtent iš šių elementų matyti, kad indėlis laikomas negrąžinamu tuomet, kai *pasibaigusio termino mokėtini* indėliai nebuvo grąžinti *dėl su kredito įstaigos finansinėmis aplinkybėmis susijusių priežasčių*. Tuo momentu iš tiesų nustatytas nemokumas, dėl kurio buvo sukurtos indėlių garantijų sistemos ir indėliai apdrausti nustatyto dydžio suma.

67. Todėl nustatant, kad indėlis negrąžinamas, indėliui taikomos teisinės ir sutartinės sąlygos yra reikšmingos tik siekiant išsiaiškinti, ar kredito įstaiga yra nemoki. Todėl faktas, kad kredito įstaiga negrąžina indėlių, kurie pagal atitinkamas sutartines nuostatas yra mokėtini pasibaigus terminui, gali būti laikomas požymiu, kad įstaiga tapo nemoki. Faktas, kad indėliai, kurie, remiantis taikomomis nuostatomis, nėra mokėtini pasibaigus terminui, nėra grąžinami, pirmiausia yra lygiai taip pat traktuojamas kaip (kitokiu atveju) aplinkybė, kad, bankui veikiant įprastai, pasibaigus terminui grąžinami indėliai nėra išmokami, jei to nėra prašoma.

68. Tačiau jei nustatoma, kad indėliai negrąžinami, tuomet visi indėlininko indėliai, kurie dar yra jo sąskaitose ir patenka į Direktyvoje 94/19 pateiktos apibrėžties taikymo sritį²¹, iki šia direktyva apdraustos sumos laikomi grąžintinais pasibaigus terminui, tačiau nesumokėtais ir negrąžinamais, todėl juos pagal 1 straipsnio 3 punktą, siejamą su 10 straipsnio 1 dalimi, grąžina indėlių garantijų sistema.

69. Jei indėlių garantijų sistemos grąžinami indėliai tiesiog sudaro sumą, kuri tuo metu, kai buvo nustatyta, kad indėliai negrąžinami, yra likusi indėlininko sąskaitoje, šiame etape klausimas, ar atitinkamas indėlis pagal jam taikomas teisinės ir sutartinės sąlygas yra „pasibaigusio termino išmokėtinas indėlis, kurio kredito įstaiga neišmokėjo“, nebeturi reikšmės. Todėl tikėtina, kad nustatymo, kad indėliai negrąžinami, momentu ne tik neterminuoti indėliai, kaip šioje byloje, bet ir terminuotasis indėlis, kuris padedamas tam tikram laikui ir juo galima disponuoti tik pasibaigus terminui, pagal Direktyvą 94/19 laikomi „pasibaigusio termino ir išmokėtini kredito įstaigos“²². Tačiau ši aplinkybė nėra šio klausimo dalykas ir jos nereikia čia išsamiai išsiaiškinti.

70. Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad nustatymo, jog indėliai negrąžinami, momentu indėlininkui negali būti taikoma tokio pobūdžio pareiga teikti prašymą, kuri įprastu atveju taikoma grąžinant jo indėlius. Nemokumo atveju direktyvoje daroma prielaida, kad indėlininkai norės susigrąžinti savo indėlius, todėl banke likę indėliai pagal direktyvą laikytini „dar nesumokėtais“.

71. Be to, būtų netinkama (atsižvelgiant į pagrindinės bylos aplinkybes, kuriomis atitinkamas bankas akivaizdžiai faktiškai buvo uždarytas, o jo verslo santykiai buvo nutraukti) reikalauti iš indėlininkų, kad jie teiktų prašymus dėl jų indėlių išmokėjimo. Taip pat neaišku, kaip būtų galima įrodyti, kad buvo pateiktas toks prašymas (kuris bet kada mokėtinų neterminuotųjų indėlių atveju dažnai pasireiškia bandymu pasiimti pinigų iš bankomato arba pervesti pinigus internetu). Todėl pačiai indėlių garantijų sistemai kiltų problemų, jei ji turėtų įsitikinti, kad indėlininkai pateikė prašymą išmokėti indėlius²³. Atsirastų ir kitų praktinių sunkumų: jei indėlininkas tik būtų bandęs pasiimti 500 EUR, jam vis tiek būtų išmokėta direktyvoje nustatyta iki 100 000 EUR kompensacija?

21 Pagal Direktyvos 94/19 7 straipsnio 2 dalį garantijos gali būti netaikomos tik šios direktyvos I priede išvardytiems indėliams. Kai indėlio garantijos nesuteikiamos, kredito įstaiga apie tai turi informuoti indėlininką (žr. 9 straipsnio 1 dalį).

22 Šią prielaidą patvirtina faktas, kad Direktyvoje 2014/49, kuria nors ir pakeičiama Direktyva 94/19, tačiau išsaugoma joje nustatyta „negrąžinamo indėlio“ apibrėžtis, terminuoti indėliai aiškiai įtraukiami į indėlio apibrėžtį. Be to, joje nustatyta, kad indėlių palūkanas, kurios susikaupė, bet nebuvo įskaitytos, iki nustatymo, kad indėliai negrąžinami, momento, kompensuoja indėlių garantijos sistema; žr. Direktyvos 2014/49 2 straipsnio 1 dalies 3 ir 8 punktus ir 7 straipsnio 7 punktą (šios išvados 6 išnaša).

23 Juolab kad kompensacija turi būti išmokėta greitai: per 20 darbo dienų pagal Direktyvos 94/19 10 straipsnio 1 dalį ir net per 7 dienas pagal Direktyvos 2014/49 8 straipsnio 1 dalį.

72. Galiausiai pareiga teikti prašymą yra nesuderinama su deklaruojamu Direktyvos 94/19 tikslu užkirsti kelią vadinamajai bankų apgulčiai, t. y. indėlininkų antplūdžiui į sunkumų patiriančią ar įprastai veikiančią kredito įstaigą. Šiam tikslui būtų prieštaraujama, jei iš indėlininkų būtų tikimasi, kad jie pirmiausia kreipsis į savo banką, o tik tada indėlių garantijų sistema jiems sumokės kompensaciją.

73. Vienintelis prašymas, numatytas Direktyvoje 94/19, yra prašymas išmokėti kompensaciją, kuris teikiamas pačiai indėlių garantijų sistemai²⁴. Tačiau net tokia pareiga teikti prašymą Direktyvoje 2014/49 nebėra numatyta, nes pareiga imtis veiksmų negali paskatinti indėlininkų pasitikėjimo, kad indėliai jiems bus grąžinti nedelsiant²⁵.

74. Vadinas, Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškinamas taip, kad nustatymo, jog indėlis negrąžinamas, negalima susieti su sąlyga, kad indėlininkas turi būti pareikalavęs iš kredito įstaigos grąžinti indėlį.

d) Tarpinė išvada

75. Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškinamas taip, kad sprendimas, jog indėliai negrąžinami, turi būti priimtas per penkias darbo dienas po to, kai kompetentinga valdžios institucija pirmą kartą įsitikino, kad kredito įstaiga negrąžino pasibaigusio termino mokėtinų indėlių, neatsižvelgiant į sprendimą dėl kredito įstaigos nemokumo ir jos veiklos leidimo panaikinimo. Specialios priežiūros priemonės taip pat negali priversti atidėti sprendimo, kad indėliai negrąžinami. Be to, šis sprendimas turi būti priimtas tokiu būdu, kuris leistų indėlių garantijų sistemai aiškiai suprasti, kad prasidėjo Direktyvos 94/19 10 straipsnio 1 dalyje numatytas terminas. Galiausiai nustatymo, jog indėlis negrąžinamas, negalima susieti su sąlyga, kad indėlininkas turi būti pareikalavęs iš kredito įstaigos grąžinti indėlį.

2. Septintasis ir aštuntasis prejudiciniai klausimai

76. Savo abiem paskutiniaisi prejudiciniais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškinamas taip, kad nesilaikant jame numatyto termino, per kurį nustatoma, kad indėliai negrąžinami, valstybei narei kyla atsakomybė už Sąjungos teisės pažeidimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas konkrečiai klausia, ar tai laikytina „pakankamai rimtu pažeidimu“ ir ar valstybės atsakomybė už atsiradusią žalą gali būti taikoma tik tuomet, jei žala padaryta tyčia.

77. BNB argumentuoja, kad Sprendime *Paul*²⁶ jau atmesta prielaida, kad privatus asmenys, remdamiesi Direktyva 94/19, gali reikalauti iš valstybės narės kompensacijos, viršijančios numatytą sumą²⁷.

a) Skirtumai nuo Sprendimo „Paul“

78. Šis argumentas manęs neįtikina dėl toliau nurodytų priežasčių. Byloje *Paul* atitinkama valstybė narė Direktyvą 94/19 perkėlė per vėlai. Bankrutavus bankui žalą patyrę indėlininkai *negavo* indėlių garantijų sistemos teikiamos kompensacijos. Todėl *nacionalinis teismas* įpareigojo valstybę narę už rimtą Bendrijos teisės pažeidimą išmokėti indėlininkams kompensaciją, lygią Direktyvos 94/19 7 straipsnio 1 dalyje nustatytai apdraustai sumai.

²⁴ Žr. Direktyvos 94/19 9 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą ir 10 straipsnio 3 dalį.

²⁵ Žr. Direktyvos 2014/49 8 straipsnio 6 dalį: „Grąžintina suma grąžinama nereikalaujant pateikti prašymo IGS.“

²⁶ 2004 m. spalio 12 d. Sprendimas *Paul ir kt.* (C-222/02, EU:C:2004:606).

²⁷ Žr. šios išvados 35 ir 36 punktus.

79. Indėlininkų finansiniai nuostoliai viršijo direktyva garantuojamą sumą. Todėl Teisingumo Teismui buvo pateiktas klausimas, ar Direktyva 94/19 indėlininkui, *be* teisės gauti kompensaciją už apdraustą sumą pagal 7 straipsnio 1 dalį, dar suteikia teisę į tai, kad kompetentinga institucija taikytų tam tikras priežiūros priemones pagal 3 straipsnio 2–5 dalis (pavyzdžiui, panaikintų veiklos leidimą). Todėl kilo klausimas, ar turėtų būti atlyginta žala, kuri nebūtų atsiradusi taikant tokią priežiūros priemonę, net jei ji viršija apdraustą sumą.

80. Byloje *Paul* nukentėję indėlininkai laikė bankų priežiūros instituciją atsakinga už tai, kad jie apskritai prarado savo indėlius. Tačiau Teisingumo Teismas paneigė indėlininkų teisę reikalauti, jog kompetentingos institucijos įgyvendintų priežiūros priemones dėl jų interesų, ir atmetė jų reikalavimą atlyginti žalą, atsiradusią dėl nepakankamos priežiūros.

81. Taigi byloje *Paul* Teisingumo Teisme buvo nagrinėjama „ne tai, ar netinkamas Direktyvos 94/19 7 straipsnio įgyvendinimas arba netinkamas taikymas“²⁸, t. y. netinkamai veikiantis kompensavimo mechanizmas, galėjo lemti valstybės atsakomybės reikalavimą. Ten buvo nagrinėjami valstybės atsakomybės reikalavimai, kurių atsirado nesiėmus tam tikrų Direktyvos 94/19 3 straipsnyje numatytų priežiūros priemonių.

82. O šioje byloje sprendžiamas klausimas, ar netinkamas kompensavimo mechanizmo įgyvendinimas arba netinkamas taikymas gali pagrįsti valstybės atsakomybės reikalavimą. N. Kantarev mano, kad priežiūros institucijos yra atsakingos ne už jo prarastą indėlį, bet už tai, kad buvo nesilaikyta Direktyvoje 94/19 numatytų kompensavimo sąlygų.

83. Pagal Direktyvos 94/19 24 konstatuojamąją dalį valstybių narių atsakomybė netaikoma tik tuo atveju, jeigu jos yra sukūrusios sistemas, užtikrinančias kompensacijų išmokėjimą arba indėlininkų apsaugą *pagal šioje direktyvoje numatytas sąlygas*. N. Kantarev mano, kad apdrausta suma jam buvo išmokėta pavėluotai, o ne pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto sąlygas.

84. Vis dėlto, kaip jau paaiškinta, Direktyva 94/19 būtent siekiama, kad kompensacija būtų išmokama greitai. Vadinas, iš principo nei Sprendimu *Paul*, nei direktyvos 24 konstatuojamąją dalimi nėra atmestina valstybės atsakomybė dėl netinkamo Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio, kuriuo nustatomos kompensavimo sąlygos pagal Direktyvos 94/19 10 straipsnio 1 dalį, įgyvendinimo arba netinkamo taikymo.

85. Teisė į kompensaciją atsiranda tik tuo atveju, jeigu yra tenkinamos valstybės atsakomybės sąlygos.

b) Valstybės atsakomybės sąlygos

86. Remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, teisė į žalos atlyginimą už privatiems asmenims padarytą žalą dėl valstybei priskirtinų Sąjungos teisės pažeidimų atsiranda, jei yra įvykdytos trys sąlygos: pažeista Sąjungos teisės norma siekiama suteikti privatiems asmenims teisių; šios teisės normos pažeidimas yra pakankamai rimtas; yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp to pažeidimo ir asmenų patirtos žalos²⁹. Iš esmės nacionaliniai teismai turi nustatyti, ar minėtos sąlygos yra tenkinamos ir ar valstybė turi pareigą atlyginti patirtą žalą³⁰. Vadinas, šioje byloje pagrindinės bylos šalys nesutaria dėl to, ar įvykdytos trys kumuliacinės sąlygos dėl valstybės atsakomybės už Sąjungos teisės pažeidimą.

28 Generalinės advokatės Ch. Stix-Hackl išvada byloje *Paul ir kt.* (C-222/02, EU:C:2003:637, 87 punktas).

29 1996 m. kovo 5 d. Sprendimas *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 51 punktas), 2009 m. kovo 24 d. Sprendimas *Danske Slagterier* (C-445/06, EU:C:2009:178, 20 punktas), 2010 m. sausio 26 d. Sprendimas *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (C-118/08, EU:C:2010:39, 30 punktas) ir 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimas *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 47 punktas).

30 Žr. 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimą *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 62 punktas) ir 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *Ferreira da Silva e Brito ir kt.* (C-160/14, EU:C:2015:565, 50 punktas).

87. Iš pradžių konstatuotina, kad šių trijų sąlygų pakanka, jog būtų pagrįsta privačių asmenų teisė į žalos atlyginimą³¹. Todėl pagal Sąjungos teisę neatmetama galimybė, kad valstybė narė pagal nacionalinę teisę bus atsakinga už ES teisės pažeidimą taikant ne tokias griežtas sąlygas. Tačiau ja neleidžiama nacionalinėje teisėje tokiai atsakomybei taikyti papildomų sąlygų³². Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad žalos atlyginimas taikant nacionalinę teisę negali būti siejamas su tuo, kad valstybės pareigūnai padarė klaidą (tyčia ar dėl neatsargumo), kuri nepatenka į pakankamai rimto Sąjungos teisės pažeidimo sąvoką, nors ji apima tam tikrus objektyvius ir subjektyvius duomenis, kurie nacionalinės teisės sistemoje gali būti siejami su kaltės sąvoka³³.

88. Taip pat iškart reikėtų pažymėti, kad, kaip teisingai nurodo Komisija, tiesioginis teisės akto poveikis netaikytinas valstybės atsakomybės taikymo sąlyga³⁴.

89. Kalbant apie valstybės atsakomybę reikia nustatyti, ar nuostata, kuri, kaip nurodoma, yra pažeista, yra suteikiamos teisės privatiems asmenims.

90. Šioje byloje Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktyje privatiems asmenims nėra suteikiama teisė reikalauti, kad kompetentinga institucija automatiškai nustatytų, kad jo indėliai negrąžinami, jei jie būtų faktiškai negrąžinami tam tikrą laikotarpį³⁵. Kaip matėme, kompetentinga institucija turi tam tikrą diskreciją, susijusią su tokiu nustatymu, nes pirmiausia kalbama apie su prognoze susijusį sprendimą³⁶.

91. Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktyje numatyta, kad *jei* atitinkama kompetentinga institucija mano, kad, jos nuomone, tam tikra kredito įstaiga dėl su jos finansinėmis aplinkybėmis susijusių priežasčių tuo metu negali grąžinti indėlio ir, atsižvelgiant į jos padėtį, neturi galimybių tai padaryti artimiausiu metu, ta kompetentinga institucija *turi* priimti atitinkamą sprendimą ne vėliau kaip praėjus penkioms darbo dienoms po to, kai pirmą kartą įsitikino, kad kredito įstaiga negrąžino indėlio.

92. Tai reiškia, kad ši nuostata nesuteikia privatiems asmenims teisės reikalauti nustatyti, kad jų indėlis negrąžinamas, tačiau suteikia teisę reikalauti, kad *jei* institucija nustato, kad indėlis negrąžinamas, ji tai padarytų per penkias dienas.

93. Ši nuostata nurodo terminą aiškiai ir tiksliai³⁷.

94. Atsižvelgiant į priežiūros priemones, kurias šioje byloje taikė BNB, galima daryti išvadą, jog ši institucija manė, kad kredito įstaiga dėl su jos finansinėmis aplinkybėmis susijusių priežasčių tuo metu negalėjo grąžinti indėlių. Tą pačią dieną, kai BNB iš KTB sužinojo, kad šis bankas sustabdė mokėjimus, BNB pradėjo taikyti KTB specialią priežiūrą dėl gresiančio nemokumo. Net paties BNB sprendimu sustabdyti visų KTB įsipareigojimų vykdymą buvo nustatyta, kad tuo metu nebuvo tikimybės, kad indėliai ateityje bus grąžinti.

31 Žr. 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimą *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 65 punktą ir jame nurodyta jurisprudenciją).

32 Žr. 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimą *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 66 punktą ir jame nurodyta jurisprudenciją).

33 Žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimą *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 78–80 punktai), 2000 m. liepos 4 d. Sprendimą *Haim* (C-424/97, EU:C:2000:357, 39 punktą) ir 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimą *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 67 punktą).

34 Žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimą *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 21 ir 22 punktai).

35 Šiuo atveju direktyva skiriasi nuo pradinio Komisijos pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos dėl indėlių garantijų sistemų, kuriame nebuvo reikalaujama, kad administracinė institucija konstatuotų, jog indėlių grąžinimas sustabdytas; pasiūlyme pakako, kad „mokėjimai faktiškai nevyksta daugiau kaip dešimt dienų iš eilės“ (COM(92) 188 *final*, p. 29).

36 Žr. šios išvados 46 punktą.

37 Pažeistos taisyklės aiškumas ir tikslumas priskiriamas prie veiksmų, į kuriuos reikia atsižvelgti susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, tikrinant, ar padarytas pakankamai rimtas Sąjungos teisės pažeidimas; žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimą *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79 55 ir 56 punktai).

95. Nors BNB manė, kad KTB grėsė nemokumas, ir BNB savo sprendimu ilgai neleido grąžinti atitinkamo indėlio, jis per penkių dienų terminą pagal Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktį nenustatė, kad indėlis negražinamas, o tai būtų buvęs pagrindas pradėti mokėti kompensacijas atitinkamiems indėlininkams pagal 7 straipsnio 1 dalį ir 10 straipsnio 1 dalį. Tai pakankamai rimtas Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio pažeidimas.

96. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi išsiaiškinti, ar egzistuoja tiesioginis priežastinis ryšys tarp šio pažeidimo ir nurodytos žalos.

97. Vadinas, šios bylos aplinkybėmis netinkamas Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio taikymas laikytinas pakankamai rimtu Sąjungos teisės pažeidimu, dėl kurio kyla atitinkamos valstybės narės atsakomybė. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo aštuntajame klausime nurodytos papildomos aplinkybės šios situacijos nekeičia.

3. Pirmasis ir antrasis prejudiciniai klausimai

98. Galiausiai savo pirmaisiais dviem prejudiciniais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Sąjungos teisei neprieštarauja aplinkybė, kad Bulgarijoje taikomos dvi skirtingos procedūros su skirtingomis sąlygomis, pagal kurias iš valstybės narės galima reikalauti žalos atlyginimo už Sąjungos teisės pažeidimą.

99. Viena vertus, taikant Prievolių ir sutarčių įstatymą, kuriame numatyta bendroji teisė į žalos atlyginimą, Bulgarijoje galima remtis Civilinio proceso kodeksu. Kita vertus, taikant Valstybės ir savivaldybių atsakomybės už žalą įstatymą, kuriame reglamentuota valstybės ir savivaldybių atsakomybė už padarytą žalą dėl jų institucijų arba tarnautojų neteisėtų teisės aktų ir neteisėtų veiksmų arba neveikimo vykdant administracinę veiklą, remiamasi Administracinio proceso kodeksu³⁸.

100. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo paaiškinimais, šios dvi procedūros skiriasi viena nuo kitos šiais aspektais: administracinės bylos privalumas yra tas, kad atsakomybė nėra siejama su kalte, žyminiai mokesčiai yra mažesni ir jurisdikciją galima nustatyti pagal nukentėjusiojo gyvenamąją vietą. Tačiau ši procedūra taikoma tik tada, kai žala atsiranda dėl panaikintų neteisėtų teisės aktų ir neteisėtų administracijos veiksmų arba neveikimo. Be to, abejotina, ar tokia byla gali būti iškelta BNB, nes jis yra valstybės, o ne administracinė institucija.

101. Pagal Teisingumo Teismo suformuotą jurisprudenciją kiekvienos valstybės narės vidaus teisės sistema turi nustatyti kompetentingus teismus ir procesines teisių gynimo teisme taisykles, užtikrinančias teisės subjektams Sąjungos teisės suteikiamų teisių apsaugą³⁹. Tai reiškia, kad nors valstybės narės turi pašalinti valstybės padarytos žalos pasekmes pagal nacionalinę teisę, reglamentuojančią atsakomybę, vis dėlto kompetentingus teismus ir ieškinio dėl Sąjungos teisėje numatytos valstybės atsakomybės pareiškimo procedūrą nustato valstybės narės, remdamosi procesine autonomija.

102. Pagal šią jurisprudenciją Sąjungos teisė neturi nustatyti, kokia procedūra turi būti taikoma (jei yra kelios). Vis dėlto Sąjungos teisėje yra įtvirtinti principai, į kuriuos reikia atsižvelgti renkantis tinkamą procedūrą.

38 Žr. pastabas dėl nacionalinės teisės šios išvados 14–17 punktuose.

39 Žr. 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Francovich ir kt.* (C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428, 42 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija), 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 50 punktas) ir 2017 m. rugsėjo 14 d. Sprendimą *Petrea* (C-184/16, EU:C:2017:684, 58 punktas).

103. Sąjungos teisėje neleidžiama, kad pagal nacionalinę teisę būtų taikomos griežtesnės valstybių atsakomybės pagal Sąjungos teisę sąlygos negu tos, kurias Teisingumo Teismas nustatė savo jurisprudencijoje. Tačiau kalte grindžiama atsakomybė, kaip šioje byloje reikalaujama pagal Prievolių ir sutarčių įstatymą, vadovaujantis Civilinio proceso kodeksu, taikoma plačiau negu trys numatytos valstybės atsakomybės pagal Sąjungos teisę sąlygos (teisės norma, kuria privačiam asmeniui suteikiamos teisės, pakankamai rimtas pažeidimas ir tiesioginis priežastinis ryšys tarp pažeidimo ir patirtos žalos⁴⁰⁾ ⁴¹

104. Be to, Sąjungos teisėje numatyta, kad pareiga atlyginti žalą taikoma bet kokiam atvejui, kai valstybė narė pažeidžia Sąjungos teisę. Ši nuostata taikoma neatsižvelgiant į tai, kokia valstybės institucija padarė šį pažeidimą ir kuri valstybės institucija pagal susijusios valstybės narės teisę iš principo privalo atlyginti žalą⁴².

105. Iš to darytina išvada, kad Sąjungos teisės požiūriu pareiga atlyginti žalą iš principo taikoma valstybėms narėms apskritai, o ne atitinkamai valstybės institucijai, kuri yra atsakinga už Sąjungos teisės pažeidimą. Taigi nacionalinė teisė gali nustatyti, kad atsakomybė tenka valstybės institucijai, kuri yra atsakinga už padarytą žalą, ir ši atsakomybė, esant reikalui, susiejama su tam tikra procedūra. Tačiau dėl to neturi būti susilpninta privačių asmenų teisių apsauga.

106. Šioje byloje pagal nacionalinę teisę valstybės, o ne BNB atsakomybės atveju numatyta taikyti Valstybės ir savivaldybių atsakomybės už žalą įstatymą pagal Administracinio proceso kodeksą. Kadangi BNB neabejotinai yra valstybės institucija pagal Sąjungos teisę, nacionalinis teismas turi nustatyti, ar BNB skirtas atsakomybės teisinis reguliavimas susilpnina privataus asmens padėtį, palyginti su kitoms valstybės institucijoms skirtu valstybės atsakomybės teisiniu reglamentavimu, tokia apimtimi, kuri apsunkina ieškinio dėl Sąjungos teisėje numatytos valstybės atsakomybės pareiškimą.

107. Be to, pagal proceso autonomijos principą valstybė narė turi laikytis lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų: valstybių narių teisės aktais nustatytos materialinės ir procesinės žalos atlyginimo sąlygos reikalavimams dėl Sąjungos teisės pažeidimų negali būti mažiau palankios už tas, kurios susijusios su panašiais tik nacionaline teise grindžiamais reikalavimais (lygiavertiškumo principas), ir tokios, kad dėl jų taptų beveik neįmanoma arba pernelyg sudėtinga gauti žalos atlyginimą (veiksmingumo principas)⁴³.

108. Šioje byloje, kiek tai susiję su lygiavertiškumo principu, pažymėtina, kad nė vienos iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo nurodytų nuostatų tekste nedaroma skirtumo atsižvelgiant į tai, ar valstybės atsakomybė grindžiama ES teisės pažeidimu, ar nacionalinės teisės pažeidimu. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą taip pat nėra aišku, ar ES teisės aktais reglamentuojamos situacijos vertinamos ne taip palankiai, kaip reglamentuojamos nacionalinės teisės aktais⁴⁴.

109. Šioje byloje vien neapibrėžtumas dėl procedūros, kuri taikytina reikalaujant valstybės narės atsakomybės dėl Sąjungos teisės pažeidimo, pažeidžia veiksmingumo principą. Šis neapibrėžtumas gerokai sumažina privataus asmens galimybes įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą, pradedant nuo teismo (administracinis ar civilinis teismas), kuriame turėtų pareikšti ieškinį, nustatymo.

40 Žr. šios išvados 86 punktą.

41 Žr. šios išvados 87 punktą.

42 Žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimą *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 32 punktas) ir 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimą *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 46 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

43 Žr. 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Francovich ir kt.* (C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428, 43 punktas), 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 58 punktas), 2010 m. sausio 26 d. Sprendimą *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (C-118/08, EU:C:2010:39, 31 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) ir 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *Ferreira da Silva e Brito ir kt.* (C-160/14, EU:C:2015:565, 50 punktas).

44 Dėl panašaus atvejo žr. 2017 m. kovo 15 d. Sprendimą *Aquino* (C-3/16, EU:C:2017:209, 50 ir 51 punktai).

110. Be to, kyla klausimas, ar veiksmingumo principas neprieštarauja nacionalinei tvarkai, panašiai į šioje byloje taikomą Bulgarijos administracinio proceso kodeksą, pagal kurį teisės aktas, kuriuo grindžiamas Sąjungos teisės pažeidimas, turi būti panaikintas ir (arba) turi būti konstatuojama, kad veiksmai arba neveikimas, dėl kurių padarytas pažeidimas, yra neteisėti.

111. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas jau yra nurodęs, kad nacionalinis teismas gali patikrinti, ar nukentėjęs asmuo buvo pakankamai rūpestingas, kad išvengtų žalos ar ją sumažintų, ir ar, be kita ko, jis tinkamu laiku pasinaudojo visomis jam prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis⁴⁵.

112. Vis dėlto reikalaujant iš nukentėjusio asmens sistemškai pasinaudoti visomis jam prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis būtų prieštaraujama veiksmingumo principui⁴⁶. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į visas pagrindinės bylos aplinkybes, turi įvertinti, ar iš N. Kantarev buvo galima tikėtis, kad, prieš įgyvendindamas teisę į žalos atlyginimą, jis imsis kitų teisinės gynybos priemonių, skirtų BNB teisės aktui panaikinti arba BNB veikimo arba neveikimo neteisėtumui patvirtinti⁴⁷.

113. Galiausiai kyla klausimas, ar ta aplinkybė, kad reikalaujant valstybės atsakomybės pagal Sąjungos teisę Bulgarijos teisėje yra numatyta, kad reikia iš anksto (pagal atitinkamą proporciją) sumokėti teismo išlaidų avansą, neprieštarauja veiksmingumo principui. Tai, kad nacionalinėje teisėje numatytas teismo išlaidų avansas (net jei jis mokamas pagal atitinkamą proporciją), yra įprasta praktika daugelyje valstybių narių ir savaime neprieštarauja veiksmingumo principui. Kompetentingas teismas turi įvertinti, ar šis avansas gali būti neįveikiama kliūtis kreiptis į teismą⁴⁸ ir ar šiuo atveju yra galimybė atleisti nuo mokesčio.

114. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, reikia pažymėti, kad pagal Sąjungos teisę nedraudžiama taikyti dvi skirtingas procedūras (Bulgarijoje jos taikomos atsižvelgiant į veiksmus atliekančią valstybės įstaigą) reikalaujant atlyginti valstybės padarytą žalą dėl Sąjungos teisės pažeidimo, jeigu privatus asmuo aiškiai žino, kuri procedūra taikytina konkrečiu atveju, ir jeigu ši procedūra leidžia veiksmingai įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą pagal Europos Sąjungos teisę. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar Bulgarijos centriniam bankui taikytina procedūra, pagal kurią reiškiami reikalavimai dėl valstybės atsakomybės, atitinka šias sąlygas.

V. Išvada

115. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Administrativen sad – Varna* (Varnos administracinis teismas, Bulgarija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą:

1. Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunktis aiškintinas taip, kad sprendimas, jog indėliai negrąžinami, turi būti priimtas per penkias darbo dienas po to, kai kompetentingos valdžios institucijos pirmą kartą įsitikino, kad kredito įstaiga negrąžino pasibaigusio termino mokėtinų indėlių, neatsižvelgiant į sprendimą dėl kredito įstaigos nemokumo ir jos veiklos leidimo panaikinimo. Specialios priežiūros priemonės taip pat negali priversti atidėti sprendimo, kad indėliai negrąžinami. Be to, šis sprendimas turi būti priimtas tokiu būdu, kuris leistų indėlių garantijų sistemai aiškiai suprasti, kad prasidėjo Direktyvos 94/19 10 straipsnio 1 dalyje numatytas terminas. Galiausiai nustatymo, jog indėlis negrąžinamas, negalima susieti su sąlyga, kad indėlininkas turi būti pareikalavęs iš kredito įstaigos grąžinti indėlį.

45 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimas *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 75 punktas); taip pat žr. 1996 m. kovo 5 d. Sprendimą *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 84 punktas); 2007 m. kovo 13 d. Sprendimą *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* (C-524/04, EU:C:2007:161, 124 punktas) ir 2009 m. kovo 24 d. Sprendimą *Danske Slagterier* (C-445/06, EU:C:2009:178, 60 punktas).

46 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimas *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717, 77 punktas) ir 2009 m. kovo 24 d. Sprendimas *Danske Slagterier* (C-445/06, EU:C:2009:178, 62 punktas).

47 2009 m. kovo 24 d. Sprendimas *Danske Slagterier* (C-445/06, EU:C:2009:178, 64 punktas).

48 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimas *DEB* (C-279/09, EU:C:2010:811, 61 punktas).

2. Tokiomis kaip šios bylos aplinkybėmis netinkamas Direktyvos 94/19 1 straipsnio 3 punkto i papunkčio taikymas laikytinas pakankamai rimtu Sąjungos teisės pažeidimu, dėl kurio kyla atitinkamos valstybės narės atsakomybė.
3. Pagal Sąjungos teisę nedraudžiama taikyti dvi skirtingas procedūras (Bulgarijoje jos taikomos atsižvelgiant į veiksmus atliekančią valstybės įstaigą) reikalaujant atlyginti valstybės padarytą žalą dėl Sąjungos teisės pažeidimo, jeigu privatus asmuo aiškiai žino, kuri procedūra taikytina konkrečiu atveju, ir jeigu ši procedūra leidžia veiksmingai įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą pagal Europos Sąjungos teisę. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar Bulgarijos centriniam bankui taikytina procedūra, pagal kurią reiškiami reikalavimai dėl valstybės atsakomybės, atitinka šias sąlygas.